

ЮЗНИНГ ЎРТА ЗОНАСИ ҚЎШМА ЖАРОҲАТЛАРИ ВА УЛАРНИ РЕАБИЛИТАЦИЯ ҚИЛИШ ЧОРА ТАДБИРЛАРИ

Боймуратов Шухрат Абдужалилович¹, Ризаев Жасур Алимджанович²,
Абдурахмонов Фарход Рахмонович²

1 - Тошкент тиббиёт академияси, Ўзбекистон Республикаси, Тошкент ш.;

2 - Самарқанд давлат тиббиёт университети, Ўзбекистон Республикаси, Самарқанд ш.

СОЧЕТАННЫЕ ТРАВМЫ СРЕДНЕЙ ЗОНЫ ЛИЦА И МЕРОПРИЯТИЯ ПО ИХ РЕАБИЛИТАЦИИ

Боймуратов Шухрат Абдужалилович¹, Ризаев Жасур Алимджанович²,
Абдурахмонов Фарход Рахмонович²

1 - Ташкентская медицинская академия, Республика Узбекистан, г. Ташкент;

2 - Самаркандский государственный медицинский университет, Республика Узбекистан, г. Самарканд

COMBINED INJURIES OF THE MIDDLE ZONE OF THE PERSON AND MEASURES OF THEIR REHABILITATION

Boymuradov Shukhrat Abduljalilovich¹, Rizaev Jasur Alimdjaniyovich²,
Abdurakhmonov Farkhod Rakhmonovich²

1 - Tashkent medical academy, Republic of Uzbekistan, Tashkent;

2 - Samarkand State Medical University, Republic of Uzbekistan, Samarkand

e-mail: farhodhai1975@mail.ru

Резюме. Ушбу мақолада асосан юқори жағ ва ёноқ суягининг жароҳатлари ва асоратларига эътибор қаратилади. Шунингдек, юзнинг ўрта зонаси жароҳатларининг патофизиологияси уларни даволашда аҳамияти муҳимлигини кўрсатади. Юз суякларидagi нисбатан кичик нуқсонлар вақт ўтиши билан ўз ҳолига қайтиши мумкин. Лекин ушбу зонанинг ҳар бир компоненти ва анатомиясини тўлиқ англаш юздаги деформацияларни ва косметик нуқсонларни етарлича реабилитация қилишига ёрдам беради. Лекин инфрақизил термометрияни қўллаш кутилажат йирикли асаратларни эрта башоратлашга беқиёс ёрдам беради ва беморларни эрта соғайишига олиб келади деган хулосага келдик.

Калим сўзлар: юз-жағ шикастланишлари, юзнинг ўрта зонаси жароҳатлари, реабилитация қилиш чоралари.

Abstract. This article focuses on injuries and complications of the upper and zygomatic bones. Also, the pathophysiology of lesions of the midface shows the importance of their treatment. Relatively small facial bone defects may heal over time. But a complete understanding of each component and the anatomy of this zone helps to adequately rehabilitate facial deformities and cosmetic defects. But we came to the conclusion that the use of infrared thermometry helps in the early diagnosis of purulent complications and leads to a speedy recovery of patients.

Key words: maxillofacial injuries, injuries of the middle zone of the face, rehabilitation measures.

Охири йилларда қўшма жароҳатлар сони ошиб бораётганлиги сабабли инсон ўлимига олиб келувчи сабаблар ичида юрак-қон томир ва ўсма касалликлардан кейинги учинчи ўринни эгаллаб келмоқда [1,2,3]. Турли муаллифларнинг маълумотларига кўра ушбу жароҳатланганларнинг 70% га яқинида юз-жағ соҳасида ҳам шикастланишлар қайд қилинади. Бундан ташқари жароҳатлар ичида юқори жағ, ёноқ суяги, бурун ва уларнинг юмшоқ тўқималарини ичига оладиган юзнинг ўрта зонаси шикастланишлари ва уларни асоратлари ҳаёт учун жиддий хавф солади [3,4]. Юзнинг ўрта

зонаси қўшма жароҳатлари статистик маълумотлари аксарият ҳолларда ретроспектив таҳлиллар асосида қўлга киритилган ва уларнинг этиологияси ҳам турли тумандир. Ушбу юзнинг ўрта зонаси жароҳатлари борасида олиб борилган тадқиқотлар асосан жарроҳлик усулида даволашга қаратилган, лекин муаммонинг асоратлари борасида маълумотлар кам учрайди [1,3] Айнан шу жароҳатлар борасида тўлиқ билим ва кўникмаларга эга бўлиш муаммони диагностикаси ва асоратларини тўғри даволашда ёрдам беради. Ушбу мақолада асосан юқори жағ ва ёноқ суягининг жароҳатлари ва асоратларига

этибор қаратилади. Шунингдек, юзнинг ўрта зонаси жароҳатларининг патофизиологияси уларни даволашда аҳамияти муҳимлигини кўрсатади [7,8].

Юзнинг ўрта зонаси анатомияси. Юзнинг ўрта зонаси юқори жағ, ёноқ, бурун суяги ва уларга тегишли юмшоқ тўқималарни ўз ичига оладиган комплексдан иборат. Ўрта зонанинг баландлиги, эни проекциясини аниқлаш ундаги горизонтал ва вертикал юзаларга асосан олиб борилади[4,6]. Юзнинг таянчини ҳосил қиладиган тизим суякларининг синиши оқибатида юзда косметик деформация пайдо бўлади. Юзнинг вертикал таянчи чайнов босимини бош суяги асосига йуналтиради ва у ўз ичига nasomaxillar, zygomaticomaxillar, pterygomaxillar комплекслар ва бурун тўсигини олади. Горизонтал таянч вертикал таянчни мустаҳкамлаб юзнинг кўндаланг юзасини ташкил қилади ва ўз ичига кўзнинг пастки равоғи, юқори жағ алвеолар ўсиғи, танглай ва ёноқ ўсиғи, ғалвир суягининг катта қаноти, танглай ва пастки жағларни қамраб олади[6,8]. Ле Фор таснифининг нисбатан камчилиги у фақат синиш чизиғи намунасини кўрсатади, лекин клиник жиҳатдан синишни ифодалаб бера олмайди. Юзнинг ўрта зонаси шикастланишларини тиклаш унинг таянч тизимини жароҳатдан олдинги ҳолатига қайтаришдан иборат.

Жароҳатнинг намоён бўлиши ва зарурий диагностик текширувлар. Авваломбор, беморнинг ҳолати Advanced Trauma Life Support йўриқномасига асосан баҳоланиши шарт, чунки кўшма жароҳатлар кўпинча бош мия ва бўйин умуртқасининг шикастланиши билан бирга кечади[4,5]. Нафас йўллариининг ўтувчанлигини тиклаш муҳим сабаби ундаги тўсиқ юрак-қон томир тизимининг фаолиятини оғирлаштириши мумкин. Беморнинг бўйин умуртқаси ва асаб тизимининг ҳолати калла-бош мия нервлари ва кўз тубидаги ўзгаришларга асосан баҳоланади. Беморни физикал текширув натижалари юз суяклари синиши ҳақида тахмин қилинса кичик кесимдаги компьютер томография (КТ) текшируви зарур бўлади[8,9]. Юзнинг 3 ўлчамли тасвири жароҳатни визуализацияни яратиб операция усули танлашга ёрдам беради. Зарур бўлганда офтолмолог кўриги талаб қилинади.

Бурун суяги синиши асоратлари ва уларни реабилитация қилиш чоралари. Бурун суяги синиши юзнинг ўрта зонаси жароҳатлари ичида энг кўп учрайди ва муштлашишлар асосий сабаби ҳисобланади. Ушбу жароҳат оқибатлари бурун суягининг минимал силжишидан тортиб то кейинчалик жиддий реконструктив операцияларни талаб қилиши мумкин. Бурун суяги синишининг асосий белгилари бурун қонаши, шиш, гематома ва бурун битиши

ҳисобланади. Ушбу жароҳатлар бурун юмшоқ тўқималари ва тоғайлари жароҳати билан бирга кечиши мумкин [3,4].

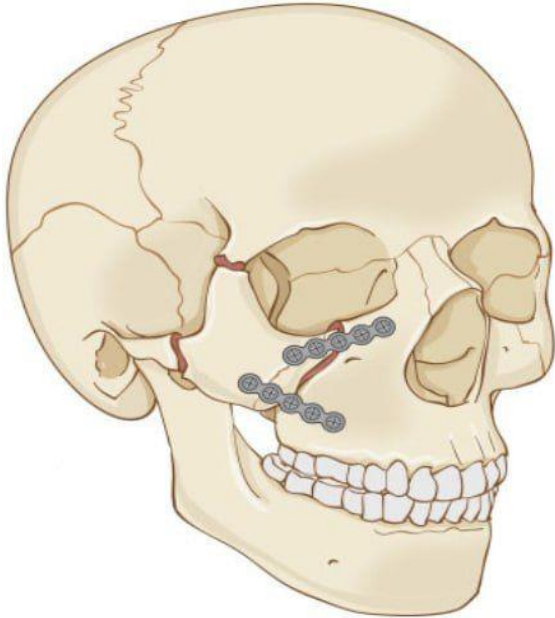
Расм 1. Ёноқ равоғининг ясиланиши ёноқ суягининг синишига тахмин қилишга сабаб бўлади. (Ушбу расм расмом Jill Gregory томонидан тақдим қилинган, Mount Sinai Health.)

Бурун тўсиғи тоғайининг синиши шошилиш операция талаб қилади, чунки ушбу шикастланган тоғай некрозга учраши оқибатида буруннинг букрисимон деформациясига олиб келиши мумкин. Асоратларни вақтида даволаш муҳим, сабаби 9-50% ҳолларда қайта септопластика қилишга сабаб бўлади.

Ушбу асоратларни даволаш учун жароҳат сабабли ҳосил бўлган деформацияларнинг анатомик шаклини тўлиғича англаб етиш талаб қилинади. Оператив даво усуллари бурунни ёпиқ тўғриладан то мураккаб очиқ септопластикагача бўлиши мумкин. Катта ёшдаги беморлар жароҳатдан сўнг 12 кунда чандиқ ҳосил бўлиши бошланса, болалар эса чандиқ ҳосил бўлишини олдини олиш учун имкон даражасида тезроқ даволаш чораси кўрилади. Операция албатта жарроҳнинг маҳорати ва ринопластиканинг эстетик ва анатомик талабларига асосан олиб борилади [3,4]. Жарроҳлик операцияларидан кейинги асоратлари асосан қолдиқ деформация ва бурун ҳаво йўллари обструкцияси саналади. Постредукцион бурун деформацияси жарроҳнинг маҳоратига қарамасдан операциядан кейин ҳам 40-62% гача учраб туриши мумкин. Шунинг учун бурун жароҳатларидан сўнг 14-50% беморлар септопластика ёки ревизион бурун амалиётини бошидан ўтказишга сабаб бўлади. Дастлабки даволашдан кейин натижалар тўлиқ ижобий бўлмасда, жароҳатни тикланишига етарлича вақт керак бўлади [5,6]. Мана шу муддат шиш, яллиғланишни камайиб, оператив давондан олдинги ҳақиқий ҳолатни тўғри англашга ёрдам беради. DeFatta ва бошқа муаллифлар томонидан даволанган 40 дан ортиқ септоназал

жароҳатларнинг операциядан кейинги асоратлари кузатишган. Улардан бурун тўсиғи ёпик тўғрилашдан кейин 60% ва очик операциядан кейин бурун тўсиғи деформацияси 12,5% ҳолларгача сақланиб қолар экан.

Шунингдек, ёноқ комплекси жароҳатдан кейин етарлича пластинкалар ўрнатилмаган ҳолларда юз суяклари қадоқлари ҳосил бўлишига эришилмайди ва юзнинг деформациясини шаклланишига олиб келади [3,5].

Расм 2. Ёноқ комплекси жароҳати тўлиқ фиксация қилинмаслиги оқибатида юзнинг турғун ассиметриясининг шаклланиши. (Ушбу расм расом Jill Gregory томонидан тақдим қилинган, Mount Sinai Health.)

Кўз косаси, ёноқ-юқори жағ комплекси Ле Фор жароҳатлари ва калла бош мия нервлари жароҳатлари асоратлари, уларни реабилитация қилиш чора тадбирлари кенг мавзу бўлганлиги сабабли ушбу мақолада тўлиқ маълумот берилмади.

Хулоса. Юзнинг ўрта зонаси кўшма жароҳатлари турли хил асоратлар билан бирга кечиши мумкин. Юз суякларидаги нисбатан кичик нуқсонлар вақт ўтиши билан ўз ҳолига қайтиши мумкин. Лекин ушбу зонанинг ҳар бир компоненти ва анатомиясини тўлиқ англаш юздаги деформацияларни ва косметик нуқсонларни етарлича реабилитация қилишига ёрдам беради. Албатта юзнинг ўрта зонаси юмшоқ тўқималари ва суяклари жароҳатлари асоратларини даволашда жароҳатдан кейинги вақт, унга оид билим кўникмалар муҳим аҳамиятга эга.

Адабиётлар:

1. Абдурахмонов. Ф.Р., Боймуродов Ш.А Юз-жағ соҳаси юмшоқ тўқималари кўшма жароҳатларини озон билан даволаш самарадорлигини аниқлаш.

Биомедицина ва амалиёт журнали.2021№ 3// 25-29

2. Боймуродов.Ш.А, Ризаев.Ж.А, Ибрагимов.Д.Д Положительный воздействие озона на лечение ран сочетанной травмы челюстно- лицевой области. // Актуальный вопросы науки Москва 2021. 72-й Международной научно-практической конференции

3. Абдурахмонов.Ф.Р., Боймуродов Ш.А. Юз-жағ соҳаси юмшоқ тўқималари кўшма жароҳатларини озон ва лазеротерапия билан комплекс даволаш. дисс. PhD. –Самарқанд 2022.- 22-24.

4. Боймуродов Ш.А. Совершенствование диагностики и лечения больных с сочетанными травмами костей лицевого скелета. // дисс. док. мед. Наук. –Ташкент. -2012 г.- 22-24.

5 Храмова Н.В. и др. Анализ методов лечения больных с переломами нижней челюсти, по данным клинической больницы скорой медицинской помощи (Республика Узбекистан) // Вестник науки и образования, 2020. № 12 (92).Часть 4.- С.40-42.

6. Пудов А.Н. и др. Анализ причин и характера повреждений при травме нижней челюсти // Вестник интенсивной терапии, 2011. № 3. С. 41-43 (In Russian).

7. Abdurakhmonov F.R., Rizayev J.A., Boymurodov Sh.A. Assessment Of The Consequences Of The Ozone For The Treatment Of The Soft Tissue Injuries // The American Journal of Medical Sciences and Pharmaceutical Research (ISSN – 2689-1026) Published: June 28, 2021 | Pages: 75-81

8. Abdurakhmonov.F, Rizaev J., Boymurodov Sh. Assessment of the Results for the Treatment of the Combined Soft Tissue Wounds with Ozone in the Maxillofacial Region // Annals of R.S.C.B., Vol. 25, Issue 1, 2021, Pages. 177 - 183;

9. Rizaev J. A. et al Plastic surgery for the defects in maxillofacial region after surgical resection of benign tumors //Annals of Cancer Research and Therapy. – 2019. – Т. 27. – №. 1. – С. 22-23.

СОЧЕТАННЫЕ ТРАВМЫ СРЕДНЕЙ ЗОНЫ ЛИЦА И МЕРОПРИЯТИЯ ПО ИХ РЕАБИЛИТАЦИИ

Боймуродов Ш.А., Ризаев Ж.А., Абдурахмонов Ф.Р.

Резюме. В данной статье основное внимание уделяется травмам и осложнениям верхней и скуловой костей. Также патофизиология повреждений средней зоны лица показывает важность их лечения. Относительно небольшие дефекты лицевых костей со временем могут зажить. Но полное понимание каждого компонента и анатомии этой зоны помогает адекватно реабилитировать деформации лица и косметические дефекты. Но мы пришли к выводу, что применение инфракрасной термометрии помогает в ранней диагностике гнойных осложнений и приводит к скорейшему выздоровлению больных.

Ключевые слова: челюстно-лицевые травмы, травмы средней зоны лица, реабилитационные мероприятия.